

Kompetence knihovníků v knihovně pro děti

Autor: Mgr. Helena Hubatková Selucká

Číslo: roč. 3, č. 2/2017

Rubrika: Inspirujeme se

Klíčová slova:

semináře, vzdělávání, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Klub dětských knihoven, Národní soustava povolání, Národní soustava kvalifikací, celoživotní vzdělávání

Článek nabízí pohled na celoživotní vzdělávání knihovníků a jeho odraz ve standardech a kvalifikací profesí České republiky. Jak je koncipována zkouška, která nabízí získání specializace „Pracovník v knihovně pro děti“, proč vznikla a čím může úspěšným absolventům být, to jsou otázky, na které se snaží článek odpovědět.

Úvod

Termín kompetence je v posledních letech skloňován spíše v souvislosti s reformou školních osnov, tzv. **rámčovými vzdělávacími programy** (RVP). Tam se kromě klíčových kompetencí objevují ještě vzdělávací oblasti a průřezová témata, která dávají školskému systému nový směr a náboj. Kompetence, které v sobě zahrnují znalosti, dovednosti a postoje, však pronikají i do knihovnictví. A to prostřednictvím [Národní soustavy povolání](#) (NSP)[1] a na ní navazující [Národní soustavy kvalifikací](#) (NSK)[2]. Oba tyto dokumenty, stejně jako výše zmíněné školské mají za sebou dlouhou cestu počínající v 90. letech minulého století.

Národní soustava povolání

Národní soustava povolání je otevřená, přístupná databáze povolání, která odráží situaci na trhu práce. Slouží všem, kteří chtějí vědět, jaké měkké kompetence, obecné dovednosti a odborné znalosti a dovednosti musí znát pracovník v jakékoliv profesi. V současné době je v NSP zpracováno přes 3000 položek. Katalog tak může sloužit na jedné straně studentům ZŠ, SŠ či VŠ, kteří zvažují své další studium ve směru zájmu o svou pracovní budoucnost. Na druhé straně také knihovníkům, kteří se ve své profesi chtějí rozvíjet dále. Ať již jen sami pro sebe, nebo s vidinou získání lepšího finančního ohodnocení. Podle poslední Analýzy věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR v roce 2011[3] bylo zjištěno, že poměrně velké procento zaměstnanců knihoven nemá knihovnické vzdělání. Konkrétně se jedná o cca 50 % pracovníků knihoven, kteří mají SŠ nebo VŠ všeobecného zaměření nebo jiné než knihovnické. V současné době probíhá nová analýza, výsledky však ještě nejsou známy. Tyto údaje jsou v úzké souvislosti s věkovou skladbou zaměstnanců knihoven, která je rozložena následovně: 12,1 % zaměstnanců ve věku 18 – 30 let, 22,8 % zaměstnanců ve věku 31 – 40 let, 25,5 % zaměstnanců ve věku 41 – 50 let, 29,9 % zaměstnanců ve věku 51 – 60 let a 9,7 % zaměstnanců ve věku nad 60 let.

V NSP najdete jednotlivá povolání (např. souhrnně povolání knihovník) a k nim odpovídající typové pozice (např. knihovník – katalogizátor). Oblast knihovnictví je zastoupena v odborném směru Umění a kultura dvěma povoláními, a to Knihovník (předpokladem je středoškolské vzdělání) a Knihovník specialista (předpokladem je VOŠ, Bc. vzdělání). Povolání Knihovník zastřešuje typové pozice: Knihovník akvizitér, Knihovník katalogizátor a Knihovník pracovník správy fondů. Povolání Knihovník specialista obsahuje typové pozice: Knihovník specialista katalogizátor, Knihovník v knihovně pro děti, Knihovník v přímých službách, Referenční knihovník, Referenční knihovník specialista, Samostatný knihovník, Samostatný knihovník akvizitér, Samostatný knihovník katalogizátor a

Samostatný referenční knihovník. V současné době se čeká na schválení typových pozic pro povolání Knihovník specialista (předpokladem je Mgr. vzdělání). Každá typová pozice nabízí zájemcům informace o shrnutí pracovní činnosti na dané pozici, kvalifikační požadavky, a to jak v oblasti odborné přípravy a certifikátů (typ a délka studia, další možné specializace v rámci celoživotního vzdělávání), dále pak měkkých kompetencí, obecných dovedností a odborných znalostí a dovedností (vše je rozděleno na dílčí služby a stupeň úrovně nutný pro danou pozici). Doplňujícími informacemi jsou zdravotní a pracovní podmínky nutné pro danou pozici. Kdokoliv tedy může získat informace o pracovních pozicích v knihovnách a nutných kompetencích s nimi souvisejících.

Národní soustava kvalifikací

Celý systém jde ale dál, a to k Národní soustavě kvalifikací. Jedná se o registr profesních kvalifikací existujících na pracovním trhu. Umožňuje získat všem zájemcům celostátně uznávané osvědčení o požadované profesní kvalifikaci na základě splnění zkoušky. Zájemci o další vzdělávání tak nemusí studovat dvou- a víceletý studijní obor, aby mohli získat danou specializaci, ale mohou se na ni připravit i za kratší dobu. To vše je ukotveno v zákoně č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů. Každá kvalifikace má pro složení zkoušky vymezen tzv. **kvalifikační standard**, který udává, jaké odborné způsobilosti a na jaké úrovni je nutné splnit pro složení zkoušky. Pro seznámení s průběhem zkoušky a jejím hodnocením, požadavky na odbornou způsobilost autorizované osoby a další nezbytné parametry je zpřístupněna záložka Hodnotící standard. Součástí kvalifikace je pak i seznam Autorizovaných osob, institucí, které jsou oprávněny realizovat zkoušku, a také záložka Uznatelnost kompetencí z jiných zkoušených oblastí.

Veškeré standardy schvaluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR na základě rozsáhlého procesu, do něhož vstupují jednotliví partneři – odborní experti, sektorové rady a příslušné ministerstvo, pod něž povolání spadá, čímž je zajištěn vícevrstvý pohled na daný standard. Sektorová rada pracovala se zkušenostmi a stanovisky ze stovek knihoven – z oddělení služeb dětem, managementem, ale i zkušenostmi ze zahraničí a oborových škol. Knihovnické profese bychom našli v kruhu oborů „Publicistika, knihovnictví a informatika“, kromě výše zmíněných typových pozic sem patří ještě **Pracovník monitoringu médií** a **Správce báze znalostí**. Mezi autorizovanými osobami na některé knihovnické kvalifikace najdeme Národní knihovnu ČR, [Moravskou zemskou knihovnu v Brně](#), Moravskoslezskou vědeckou knihovnu v Ostravě a [Knihovnu Jiřího Mahena v Brně](#). Všechny autorizované osoby nabízejí uchazečům o zkoušku i možnost přípravného kurzu (často kombinace e-learningu a přednášek „face to face“).

Knihovník v knihovně pro děti

Pro potřeby tohoto článku se více zaměříme na typovou pozici NSP Knihovník v knihovně pro děti[4]. I když je potřeba zdůraznit, že pracovník v knihovně pro děti musí mít všechny kompetence jako kterýkoliv jiný knihovník ve službách pro dospělé a pak řadu věcí navíc. V katalogu je uvedeno, že vhodnou přípravou je střední vzdělání v oboru informační služby, knihovnictví. Jinou variantou je střední vzdělání v oboru gymnázium, dále pak v oborech pedagogika, učitelství a sociální práce, publicistika, knihkupectví. Tyto obory se dají aktuálně vystudovat na dvanácti středních školách.

Podle NSP je zahrnuje tato typová pozice tyto **odborné teoretické znalosti**[5]:

- *knihovnické a informační služby,*
- *literatura,*
- *státní informační a kulturní politika, informační procesy, instituce v informační oblasti,*
- *počítačové zpracování textů a tabulek,*
- *vývoj písemnictví, psacích látek a potřeb, dějiny knihy a knihovnictví,*
- *pravidla ochrany osobních údajů, autorské právo v ČR a zahraničí,*

- metody zpracovávání rešerší,
- profilování, budování, zpracovávání a katalogizace informačních, knihovnických a archívních fondů,
- organizace a ochrana knihovního fondu,
- formy a metody individuální a kolektivní práce s uživatelem knihovnických a informačních služeb,
- informační potřeby a bariéry.

A neméně důležité jsou také **praktické odborné dovednosti**:

- orientace v základních elektronických informačních zdrojích,
- orientace v nakladatelské politice v ČR a zahraničí,
- orientace v aktuálně vydávaných titulech,
- poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností,
- poskytování výpůjčních služeb v knihovnách,
- ovládání automatizovaného knihovního systému,
- vyhledávání bibliografických a faktografických informací, jejich ověřování a správa bází dat,
- formální a obsahová analýza textu,
- odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách,
- realizace aktivit k podpoře dětského čtenářství,
- realizace lekcí informační výchovy.

V oblasti **Měkkých kompetencí** jsou všechny uváděné kompetence na úrovni 3-4 z maximální hodnoty 5, což dokazuje, jak je tato profilace pestrá. Jediná měkká kompetence, která zde není uvedena jako nutná, je Vedení lidí. V oblasti **Obecných dovedností** je na maximální úrovni uvedena Počítačová gramotnost a Jazyková způsobilost v češtině. O úroveň níž je pak uvedena potřeba Numerické způsobilosti, následovány jsou kompetence Ekonomické povědomí, Právní povědomí a Jazyková způsobilost v angličtině. Všechny výše zmíněné oblasti pak vytváří rámec pro **kvalifikační zkoušku**, která je složena ze dvanácti odborných způsobilostí. Ty pokrývají skoro z poloviny otázky z oblasti služeb knihoven (výpůjční služby, automatizované knihovnické systémy, komunikace se čtenáři, dětské čtenářství, lekce informační výchovy), následovány okruhem zaměřeným na akvizici a katalogizaci (nakladatelská politika v ČR, aktuálně vydávané tituly, katalogizace, formální a obsahová analýza textu). A celek doplňují tři okruhy zaměřené na vyhledávání (elektronické informační zdroje, bibliografické a rešeršní služby, bibliografické a faktografické služby). Celá zkouška probíhá prostřednictvím počítačů s přístupem k internetu.

V současné době je autorizační osobou pro zkoušku ke kvalifikaci Knihovník v knihovně pro děti Knihovna Jiřího Mahena v Brně. Ta pro pilotní realizaci zkoušky oslovila knihovny a nabídla možnost splnění zkoušky ještě před otevřením přípravného kurzu. Zdali a jakým způsobem odráží zkouška reálné potřeby knihovníků v dětských knihovnách, měli možnost posoudit nejen členové hodnotící komise, ale i účastnice zkoušky a zástupci přípravného týmu - sektorové rady. Jejich postřehy jsme se pokusili shrnout.

Zkušenosti zkoušených i zkoušejících

Za přípravou současného stavu je šest let intenzivní práce, která přivedla na svět zkoušku v podobě, jaká je nyní platná. Že to nebyl jednoduchý úkol, není potřeba zdůrazňovat. Může se zdát, že je zkouška velmi náročná a je to tak dobře, má být rovnocenná čtyřletému středoškolskému studiu nebo dlouholeté praxi a celoživotnímu vzdělávání. Účastnice se shodly, že příprava na zkoušku bez přípravného kurzu byla velmi náročná. Obecné podoby otázek jsou k jednotlivým odborným

způsobílostem sice veřejně přístupné, ale samostatná příprava při výkonu knihovnické profese, je velmi náročná. Z profilu uchazečů vzešlo, že je zkouška méně náročná pro absolventy vysokých škol, jejichž výuka často pokrývá větší část odborných způsobilostí, ale zase se méně věnuje oblastem služeb knihoven v praktické rovině. Dodávají, že delší praxe v knihovně je pro zkoušku dobrá příprava, ale je potřeba se připravit i individuálně. Zkouška je časově náročná nejen na přípravu, ale i na splnění, tedy ověření odborných způsobilostí pro tuto kvalifikaci. Samotná zkouška má maximální stanovenou délku mezi 3 až 5 hodinami (hodinou se rozumí 60 minut), přičemž je tento čas doplněn ještě 60 až 120 minutami na přípravu během zkoušky.

Samy účastnice zkoušky říkají, že knihovník v knihovně pro děti je „renesanční člověk“. A jeho pracovním motorem by mělo být další vzdělávání. Mezi kompetencemi je také vyzdvihován cit pro práci se čtenáři různého věku a týmová práce. Práce s technologiemi je knihovníkům denním chlebem. A to nejen z důvodu, že počítače a technologie jsou nezbytnou součástí fungování knihoven, ale i z důvodu, že pro dětské čtenáře jsou v dnešní době nenahraditelné. Je to tedy i velké společné téma. Pro komplexní náhled na přípravu a realizaci zkoušky jsme oslovili i členy hodnotící komise. Ti sami hodnotí celý projekt jako velmi přínosný nejen pro celoživotní vzdělávání knihovníků, ale i pro koncepčně zpracované téma, které umožní zamyslet se nad potřebnými kompetencemi v oboru i specializaci knihovníků v dětských odděleních. Může však pomoci i těm, kteří chtějí „proměnit svého koníčka v povolání“. Na otázku, jakým způsobem se na zkoušku dá připravit, odpovídali, že může pomoci jakékoliv vzdělávání v oboru, a to jak formou výměny zkušeností (domácích i zahraničních, mezi kolegy, mezi knihovny, mezi knihovny a školami), tak praxí v knihovně (nejen v dětských knihovnách, ale i dalších odděleních či knihovnách).

Další vzdělávání pracovníků knihoven pro děti

Tento směr může pokrýt členství a spolupráce v nejpočetnější odborné sekci Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR, Klubu dětských knihoven[6]. Ten sdružuje jak individuální, tak institucionální členy a nabízím jim možnost dalšího osobního i profesního rozvoje. Vzdělávání zastupují odborné semináře pořádané jak přímo Klubem dětských knihoven, tak nižšími organizačními jednotkami – Klubky v jednotlivých regionech, těch je aktuálně 12 (vychází z rozdělení SKIP do regionů), výměna zkušeností je možná prostřednictvím přehlídky OKnA, [Databanky vzdělávacích programů](#), elektronické konferenci Andersen, ale je toho mnohem víc, co nabízí.

Regionální činnost Klubek v sobě zahrnuje pestrou škálu aktivit i témat. Ta vždy odráží potřeby a náměty potřebné pro práci knihovníků v daném regionu. Nejedná se však jen o vzdělávací témata pro pracovní rozvoj, doplněna jsou také témata směrem k osobnímu rozvoji, výtvarným aktivitám a v neposlední řadě i různé zastřešující aktivity (typu autorská tour po knihovnách, společné projekty Klubu dětských knihoven v regionálním uchopení – Kde končí svět apod.). Pro rok 2017 se např. Klubko Střední Čechy chystá věnovat tématu syndromu vyhoření v knihovnické profesi, nabídlo v regionu autorskou tour Daniela Vydry. Příbramské Klubko připravilo na rok 2017 tři akce, postihují témata kritické myšlení, dramaturgie, vypravěčská dílna. V Klubku Zlínského kraje dominuje pro letošní rok přehlídka OKnA a hlavně setkávání zaměřená na výměnu zkušeností. Klubko také zastřešuje řadu regionálních aktivit (např. vyhlášení krajského kola literární soutěže pro děti, projekt Cesty ke knihám a čtenářství – autorská tour). Východočeské Klubko uspořádalo v lednu seminář na téma questing (hledáčky), jehož obsah se podařilo již aplikovat do praxe. Klubko Plzeňska se v letošním roce bude věnovat tématu vyprávění příběhů. Na akce Klubka je možné se přihlašovat, i pokud nejste členy jednotlivých regionů. Nabídku aktivit Klubu dětských knihoven doplňují vzdělávací aktivity krajských knihoven, které plní regionální funkce.

Závěr

Na „třaskavou otázku“, zdali zkouška odpovídá realitě v knihovnách pro děti, se těžko odpovídá. Nepochybně je zkouška dobře připravena a s odstupem času při porovnání východisek před zkouškou, reality při jejím průběhu a reflexi s časovým odstupem se neukázalo žádné téma jako nadbytečné. Všichni oslovení se však k této otázce vyjádřili a mezi účastnicemi převládal názor, že **oblast nakladatelské politiky by měla být zaměřena spíše na znalost literatury pro děti a mládež v konkrétních situacích. Mezi členy hodnotící komise se zase objevil názor na větší důraz na pedagogické kompetence při přípravě programů.**

Zdroje

- [1] Národní soustava povolání. *Národní soustava kvalifikací* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://www.nsp.cz/>.
- [2] *Národní soustava kvalifikací* [online]. Národní ústav pro vzdělávání a Trexima, 2006-2014 [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>.
- [3] HOUŠKOVÁ, Zlata a Vladana PILLEROVÁ. *Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR v roce 2011: Zpráva z průzkumu*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2013. ISBN 978-80-7050-624-0. Dostupné také online z: <http://ipk.nkp.cz/docs/analyza-vekove-vzdelanostni-a-mzdove-struktury-pracovniku-knihoven-v-cr-v-roce-2011>.
- [4] Knihovnik v knihovně pro děti. *Národní soustava kvalifikací* [online]. Národní ústav pro vzdělávání a Trexima, 2014 [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>.
- [5] Knihovnik v knihovně pro děti. *Národní soustava kvalifikací* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=102291&kod_sm1=21.
- [6] *Klub dětských knihoven* [online]. Nová Paka [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://www.kdk.munovapaka.cz/>.

Další zdroje

- HOUŠKOVÁ, Zlata: Knihovnické profese v Národní soustavě povolání a v Národní soustavě kvalifikací. [online]. Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. C2010-2017. [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: http://skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani/dokumenty/knihovnicke-profese-vnarodni-soustave-povolani-avnarodni-soustave-kvalifikaci/at_download/file.

Poznámka

V článku jsou použity odpovědi hodnotící komise, zástupců sektorové rady a účastnic zkoušky.

Citace

HUBATKOVÁ SELUCKÁ, Helena. Kompetence knihovníků v knihovně pro děti. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 3, č. 2/2017 [cit. 2017-06-01].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/kompetence-knihovniku.
ISSN 2336-727X.